

Barbora Matoušková

The History of the Gerund in English and Its Structural Precursors from a Typological Viewpoint

Diplomová práce, Ústav anglistiky a amerikanistiky FF UK, Praha, září 2008, 63 + XXII str.

Posudek vedoucího diplomové práce

Vývoj gerundia představuje v anglické historické lingvistice široce diskutovaný a v řadě ohledů nedořešený problém. Na rozdíl od přístupu běžných studií na tomto poli, které se zaměřují na zrod gerundiální formy a zkoumají její postupné funkční uplatňování v systému jazyka především s ohledem na historické *ing*-ové tvary (podstatné jméno slovesné a příčestí přítomné činné), volí předložená diplomová práce metodu netradiční. Zaměřuje se na vývoj gerundia jakožto větného kondenzoru a gerundium v konstrukci vyjadřující vid, přičemž k poznání obou funkcí v systému jazyka chce přispět analýzou jejich strukturních předchůdců ve staré angličtině. Materiálově čerpá většinou z dobově rozrůzněných biblických textů a menšinou z historických překladů Boethiovy *Filozofie utěšitelky* (textu celkově hůře použitelného pro specifickou překladatelskou strategii Alfréda Velikého, tvůrce verze staroanglické), přičemž v souladu s cílem práce postupuje od výskytů gerundia v překladových verzích moderních nazpět v čase a údaje středoanglické a raně novoanglické používá pouze ke kvantifikaci celkového vývojového profilu gerundia.

Jako staroanglické protějšky konstrukce s gerundiem jakožto větným kondenzorem diplomandka identifikuje a analyzuje (a) podřadnou nebo souřadnou větu finitní, tj. nekondenzované struktury; (b) infinitiv nebo participium; tj. nefinitní formy, (c) substantivum, v kteréžto kategorii dále rozlišuje jméno dějové, substantivum na *-ung* a jméno bez slovesného významu; (d) posun v konstrukci, v práci označovaný jako *shift* a spočívající v tom, že dvě predikace v moderní angličtině odpovídají ve staré angličtině predikaci jediné. Strukturní předchůdce vyjadřující vid Barbora Matoušková identifikuje v těchto kategoriích: (a) určité sloveso s perfektivizující předponou; (b) určité sloveso vidového významu ve spojení s určitým slovesem vyjadřujícím hlavní význam predikace; (c) určité sloveso vidového významu se spojení s neurčitým tvarem slovesným (infinitivem, participiem, gerundiem nebo tvarem, v němž se neutralizuje gramatický protiklad gerundium-participium) nebo se substantivem; (d) temporální spojka ve spojení s určitým slovesem; (e) adverbium vyjadřující vid ve spojení s určitým slovesem; (f) struktury, kdy vidový význam je vyjádřen sémantikou slovesa nebo logickou strukturou celé věty. Poměr mezi specifickou ustupující a nastupující gerundiální formou diplomandka traktuje v obecném rámci typologickém (kdy staré flektivní charakteristiky ustupují silicím rysům izolačním) a v souvislostech kategorizace mezi centrem a periferií (tj. v intencích škály od slovesa k substantivu, od nekondenzovaných struktur ke kondenzovaným, resp. od flektivně realizovaného vidu k vidu implikovanému celkovou syntaktickou a sémantickou výstavbou věty).

Poznámky a otázky k textu:

1. staroanglického strukturního předchůdce (e) konstrukce s vidovým významem je možno vnímat na stejné škále řešení jako (f); rozdíl mezi nimi je pouze v míře opory systému o lexikálně-sémantickou rovinu;
2. alespoň některé z kategorií, které jsou ve staré angličtině frekvenčně zastoupeny spíše sporadicky, reflektují obecnou charakteristiku této vývojové fáze jako přechodného období (jinak přechodného než je ono tradiční střední): pragermánský vrchol flexe, založený na bohatství gramatických a slovotvorných segmentů sufixální povahy, pominul, a izolace má dosud daleko k systémovému statutu;

3. v kategorii (c) u staroanglických protějšků konstrukce s gerundiem jakožto větným kondenzorem stojí za úvahu, zda ji nelze subkategorizovat důsledně slovotvorně; zdá se totiž, že ve shromážděném korpusu jde většinou o substantiva dějové povahy, takže by bylo možno mluvit o dějových substantivech s příponou *-ung* (tak např. 122/XIII), s nulovou příponou (tak *dóm*, př. 52/VI) a ostatní (např. 81/IX);
4. z aglutinační charakteristiky 1.f na str. 9 vyplývá, že kondenzační řešení izolace sdílí s aglutinací (je prokázáno, jak diplomandka sama píše, že izolace se s aglutinací výrazně kombinuje);
5. na staroanglická participiální řešení v 4.2.2. měla jistě vliv latinská syntax originálu;
6. samostatnou a zajímavou kapitolou by mohla být některá překladová řešení typická pro jednotlivé dobové verze (která celkovou kvantifikaci nutně ovlivňují) – např. sklon staroanglického překladu k metonymii (*hearing – éar*, 70/VIII; *longing – téar*, 116/XIII) nebo tíhnutí *New International Bible* k explicitaci a stylistickému posunu (jako třeba v příkladu 88/X);
7. za rozpracování by stál vztah mezi syntaxí a lexikální sémantikou, jak ho osvětluje sonda v části 5.3.3. (příklady na str. 43 dole);
8. stejně zajímavá je v práci neřešená souvislost mezi dynamičností slovesa a jeho slovotvornou strukturou, jak ji ilustruje příklad Matt 25:5 na str. 35 dole: tam, kde moderní angličtina musí spoléhat na izolační strukturu s gerundiem, obejde se stará angličtina s introfektivně ztvárněným slovesem, tj. řešením v rámci jediného slovního tvaru (*eald*, „old, late“ – *ieldan* „be late, grow old“, derivace i-ovou přehláskou). Zde je vidět, jak derivace bezprostředně systémově souvisí se syntaktickou strukturou jazyka;
9. komentář k příkladu John 12:36 na str. 48: omezenost staroanglických výrazových prostředků skutečně s těmito koordinačními strukturami souvisí – koordinace je v dobovém zápase vzdělanců o sdělnou syntax výkladové prózy vlastně přežitkem z dávných časů; hlavní cíl práce na str. 1 je po mém soudu paradoxně formulován nepřesně (typologická souvislost je premisou natolik zásadní, že ji nebylo třeba potvrzovat, spíše šlo skutečně o „prehistorii“ gerundia);
10. konstatování o ústupu aglutinační slovotvorby ve střední a rané nové angličtině (str. 14, 2. odstavec) je příliš kavalírské;
11. v souvislosti s ustupujícími prefixy (komentář na str. 48) nelze zapomínat na ústup starých sufixálních segmentů (viz pozn. 2 výše);
12. nečetné jazykové nepřesnosti a tiskové chyby jsem si dovolil tužkou vyznačit do výtisku práce, který jsem měl k dispozici.

Závěr:

Barbora Matoušková napsala jasně koncipovanou, strukturovanou i formulovanou diplomovou studii, v níž prokázala schopnost samostatného úsudku, spolehlivé orientace v anglickém historickém jazykovém materiálu i bezpečné zvládnutí sekundární literatury anglistické a typologické. Její diplomovou práci pokládám za zdařilý příspěvek k funkčnímu popisu vývoje gerundia s cennými postřehy k typologickému vývoji jazykového systému, problematice vidu a vztahu mezi syntaktickou stavbou a slovotvorbou. Doporučuji ji k obhajobě a konstatuji, že svrchu uvedené podružné nedostatky a nepřesnosti nikterak nebrání předběžnému hodnocení známkou výbornou.

V Praze 11. září 2008

Doc. PhDr. Jan Čermák, CSc.